

ПРОХНЕНКО Олена Федорівна,

*завідувач сектором
Наукової бібліотеки
ДВНЗ “Ужгородський
національний університет”*

ЯЦЬКІВ Мирослава Станіславівна,

*бібліотекар I категорії
Наукової бібліотеки
ДВНЗ “Ужгородський
національний університет”*

**ПРАКТИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО УНИКНЕННЯ ПОМИЛОК
У ФОРМУВАННІ ЕЛЕКТРОННОГО КАТАЛОГУ**

(на прикладі Наукової бібліотеки

Ужгородського національного університету)

УДК 027.7(477.87):025.355

У публікації розглянуто процес формування електронного каталогу Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету, висвітлена проблема наповнення його ключовими словами. Особливу увагу приділено питанню зручності застосування системи на практиці як працівниками установи, так і її зовнішніми користувачами.

***Ключові слова:** Наукова бібліотека Ужгородського національного університету, електронний каталог, ключові слова, бібліографічний пошук, бібліографічний опис.*

Швидко і зручне задоволення інформаційних потреб користувачів бібліотек на сучасному етапі є пріоритетним напрямком роботи наукових та публічних книгозбірень. Сьогодні бібліотеки, в комплексі з традиційними методами роботи, почали створювати належні умови для отримання інформації із загальнодоступних джерел. Успішне вирішення поставлених завдань пов'язане з активним використанням у книгозбірнях комп'ютерних технологій, запровадженням нових видів послуг. Одним із основних елементів, який сприяє зростанню якості роботи з відвідувачами є кваліфікований пошук довідково-бібліографічної інформації. У відповідь на вимоги часу в бібліотечних підрозділах різних вишів України, в тому числі і в Ужгородському національному університеті (УжНУ), почали формуватися електронні каталоги (ЕК), призначені для спрощення та пришвидшення пошуку читачами та співробітниками необхідних даних. Логічна стандартизація затверджених ДСТУ мала зумовити уніфікацію підходів до формування систем автоматизованого пошуку інформації. Однак застосування різних методів у формуванні баз даних змусило кожен бібліотеку проходити процес створення локальних ЕК різними шляхами.

Щоб розкрити особливості впровадження даної програми в УжНУ, необхідно виявити та проаналізувати доступну джерельну базу з даного питання, порівняти сформовану систему з відповідними аналогами бібліографічного пошуку в сучасному інформаційному просторі; оцінити перспективи розвитку обслуговування у зв'язку з впровадженням новітніх технологій.

Залучення комп'ютерних технологій у роботу Наукової бібліотеки УжНУ розпочалося з вибору українського програмного бібліотечного забезпечення, рекомендованого Міністерством освіти та науки України – УФД/Бібліотека [3, с. 267]. Початковим етапом осучаснення роботи книгозбірні стало створення ЕК – “систематизованої бібліографічної бази даних, яка поєднує функції традиційних (алфавітного, систематичного, предметного, топографічного) карткових каталогів і картотек бібліотеки, забезпечує якісний, оперативний, багатоаспектний пошук інформації і надає її у зручний для користувача час” [2, с. 2].

Дослідженням ЕК займаються багато українських бібліотекознавців: Г. Швецова-Водка [7], Л. Трачук [5] Т. Луцишина [2], Н. Стрішенець [4] та ін. Аналізуючи наявні аналоги ЕК бібліотек України, Г. Швецова-Водка та Л. Трачук відмітили, що всі вони відрізняються:

- програмним середовищем, в якому створені і функціонують;
- видами відображених документів;
- можливостями пошуку.

При цьому ЕК мають відповідати таким вимогам:

- корисність (не тільки для внутрішніх, але й для зовнішніх користувачів);
- доступність (у будь-який час і в будь-якому місці);
- повнота даних на основі постійного оновлення;
- гнучкість (простота реорганізації);
- врахування індивідуальних побажань користувачів;
- формат, який забезпечує повноту надання даних;
- низькі затрати на введення інформації [1, с. 1].

Наявність ЕК у сучасній бібліотеці свідчить про важливі зміни в інформаційній системі і є візитівкою цієї установи. Його започаткування у Науковій бібліотеці УжНУ розпочалося з опрацювання нових надходжень. Наступним кроком стало вливання інформації з карток систематичного каталогу. До роботи були залучені як працівники бібліотеки, так і студенти. Ними був створений так званий “ретро-каталог”, бібліографічний опис документів якого суперечив вимогам стандартів, містив мінімум інформації. Як висновок – до роботи мають бути залучені тільки фахівці. Цей етап розвитку книгозбірні можна назвати перехідним. Подальше вдосконалення навичок наповнення ЕК відбувалося в ході роботи (триває і досі). Реалії людського фактору призвели до помилок у бібліографічному описі окремих документів і в деяких інших базах даних ЕК, котрі потребують постійного редагування.

У процесі роботи ми стикнулися з труднощами уніфікації документів, зумовленими змінами державних стандартів бібліографічного опису, різними підходами до шифрування книг. Наприклад, є випадки, коли у серійному чи продовжуваному виданні один із випусків присвячений певній темі чи окремій особі. Такий документ шифрували не як періодичне видання, а як окрему монографію. При його опрацюванні виникали питання правильності використання полів для запису конкретних даних про документ, оскільки періодичні видання описуються по-іншому. Щоб максимально наблизити бібліографічний опис до стандартів, інформація вносились не в ті поля, які передбачені програмою, а в ті, які давали правильний кінцевий опис документа (див. мал. 1, 2, 3).

Бібліос документ

Вид документа: Книга Шифр: 8+4 Форм. номер: Тип літератури: Наукова К-ть примір.: 16 Дата р-ці: 10.02.14

Автор: Ужгородський університет Вид автора: Персона Автор. знак: У33

Назва документа: Науковий вісник

Місце видання: Ужгород Видавництво: ВАТ "Патент" Дата/Рік видання: 1998 ISSN: ISBN: Додаткові... Анотація...

Темі: ББК//ШО Окремі філології. Текстологія Обсяг: 134 с. Темі... ТТП
Дисципліни//Вступ до літературознавства; (ФІЛ(У)-1, с ББК: Ш0я54 Темі ББК
Дисципліни//Вступ до мовознавства; (ФІЛ(У)-1,1(а), Ф УДК: 80(066) Темі УДК
Мова: Українська Головний: Змінити гол. Наступні... Ел. Зміст Примірки... Комп'ювання... Назв. Нум. Записати (F2) ОК Відмінити

Поле	Значення
Перший автор (Г)	
Відомості щодо назви (Г)	Додаткові відомості: серія: Філологія Відом. про відпов.
Індекси/Коди (Г)	
Інформація про переклад	
Загальна інформація (Г)	Ціна: 5 грн 00 коп.
Серія (Г)	
Примітки (Г)	

Мал. 1.

Бібліос документ

Вид документа: Книга Шифр: 8 Форм. номер: Тип літератури: Наукова К-ть примір.: 21 Дата р-ці: 28.03.01

Автор: Вид автора: Персона Автор. знак: Н34

Назва документа: Науковий вісник Ужгородського університету

Місце видання: Ужгород Видавництво: Поліграфцентр "Ліра" Дата/Рік видання: 2000 ISSN: ISBN: Додаткові... Анотація...

Темі: ББК//ШО Окремі філології. Текстологія Обсяг: 132 с. Темі... ТТП
Персоналії//Біс-Капішовська Сава ББК: Ш0я43 Темі ББК
Персоналії//Боршох-Кум'ятський Юлій Васильович УДК: 8 Темі УДК
Персоналії//Вагілевич Кость Мова: Українська Головний: Змінити гол. Наступні... Ел. Зміст Примірки... Комп'ювання... Назв. Нум. Записати (F2) ОК Відмінити

Поле	Значення
Перший автор (Г)	
Відомості щодо назви (Г)	Додаткові відомості: серія: Філологія Відом. про відпов.
Індекси/Коди (Г)	
Інформація про переклад	
Загальна інформація (Г)	Ціна: 11 грн 11 коп.
Серія (Г)	
Примітки (Г)	

Мал. 2.

Підполя

Відомості щодо назви

Поле	Значення
Паралельна назва	
Додаткові відомості щодо назви: серія: Філологія	
Відомості про відповідальні: редкол.: В.В. Барчан (гол. ред.), Т.І. Сура	
Відомості про видання	
Номер тома	Вип. 3
Назва тома	
Номер частини	
Назва частини	

Ok Відмінити

Мал. 3.

Каталожна картка

809
Г67

Гораций, Флакк Кв.
Оды и Послание к Пизонамъ / съ объясненіями В.Классовскаго. - С.-Петербургъ-Москва: Издание книгопродавца-типографа М.О.Вольфа, 1869. - 204 с.

Первый сборник содержит стихотворения, написанные исконно греческими размерами: алкеевой строфой, сапфической, асклепиадовой и другими в различных вариациях. Отдельное место занимают т. н. «Римские оды» (III, 1-6), в которых наиболее законченно выражено отношение Горация к идеологической

Мал. 4.

Також авторський знак у одного й того ж серійного видання у різні роки міг змінюватися. Наприклад, “Науковий вісник Ужгородського університету”, який у певний період мав авторський знак “НЗ4”, а подальші випуски цього ж видання – “УЗЗ”. В результаті зміни авторського знаку змінюється розташування документа як на полиці, так і у традиційному каталозі. Всі ці “вимушені” бібліографічні описи призводять до ускладнення пошуку інформації в ЕК.

Окремо зупинимось на труднощах опрацювання фонду відділу “Книга ХІХ – початку ХХ ст.”. Документи даного періоду вимагають особливої уваги. Досить часто зустрічаються книги, у яких взагалі відсутні титульні сторінки. Відновлення інформації потребує значних затрат часу, часто із залученням мережі Інтернет, де не завжди можна віднайти достовірну інформацію. Тому залучалися ресурси власної книгозбірні: словники, енциклопедії, довідники і т. д. Якщо ж вдавалося відновити інформацію – її записували у квадратних дужках. Пошук таких документів за автором чи назвою викличе труднощі, тому що бібліографічний опис здійснюється мовою оригіналу із використанням таких символів як “Н”, “О” тощо. Відвідувач, який не обізнаний із цими особливостями, не зможе знайти потрібний йому документ. Пошук необхідного видання буде ускладнений навіть для працівників бібліотеки, які поінформовані про більшість подібних нюансів (див. мал. 4).

Спираючись на особистий досвід, вважаємо, що для ефективного пошуку документа користувачем необхідно вносити бібліографічні записи українською чи російською мовами, а назву – мовою оригіналу – вказувати у підполі “паралельна назва”. Керівництвом бібліотеки було прийнято рішення вказувати додаткові дані з документів, які відображені на сторінках (екслібриси, дарчі надписи, печатки). Можливо, тим, хто займається сфрагістикою, книгознавством, історією, мистецтвом, такий матеріал стане в нагоді.

Ускладнений пошук документів іноземними мовами, в бібліографічних описах яких існують символи, котрі також не розпізнає програма УФД. За домовленістю членів колективу деякі символи були замінені на інші, схожі за зовнішніми ознаками. Наприклад, німецька “ß” була замінена на “В”, “ü” – на “и”. Це саме стосується документів угорською мовою, яких у фондах книгозбірні також чимало. Не знаю-

чи про даний нюанс, користувач не зможе самостійно знайти потрібні йому книги в електронному каталозі. А використання ключових слів не завжди дає позитивні результати.

Варто наголосити на помилках, які прив’язані до категорії “Ключові слова”. Їх написання часто повністю співпадає з назвою документа, а не його змістом. Інколи назва має символічне навантаження і тому внесене ключове слово виявляється за присутньої інформації протилежним. Наприклад, примірник “Антропологія війни” приєднаний до ключового слова “антропологія війни”, тоді як книга присвячена подіям Другої світової війни і дивізії “Галичина”, зокрема.

Однією з наймасштабніших проблем категорії “Ключові слова” є синонімічність. Наприклад, “історія України”; “Історія України”; “історія України, история Украины”; “ілюстрована історія України” і т. д. Або: “галузь тваринництва”, “тваринництво”; “діалекти, диалекты”, “діалектизм, диалектизм”; “українські Карпатські говори”, “українські говори Карпат” тощо. Існує проблема використання різного написання одного і того ж слова в однині і множині (“рослина” і “рослини”) або розташування ключових слів не за абеткою. Така помилка призводить до включення нових синонімічних слів.

Необхідно вказати на недоліки папок та підпапок в абетковому електронному каталозі. Наприклад, папка “діалекти, диалекты” містить ключові слова “закарпатські диалекти”, “бойківські диалекти”. Тоді як вони повинні бути у папці з буквою “з” та “б”. Користувачам ми наголошуємо, що ключові слова розташовані виключно в абетковому порядку.

Ускладнює пошук варіант внесення ключових слів тільки на російській мові. Колективним рішенням було прийнято залучати ключові слова спочатку українською, через кому – російською мовою. Наприклад, “Далекий Схід, Дальний Восток”. Схожі помилки і в базі даних “Персоналії”. У ній також виникли труднощі у написанні іноземних прізвищ та їх перекладі з української мови на російську і навпаки. Крім названих помилок є і ряд інших: орфографічні, помилкові записи не через кому, а через скісну лінію (наприклад, квіти/цветы) тощо.

Така кількість помилок при пошуку документів користувачем чи працівником бібліотеки призводить до недоотримання максимально повної інформації. Бібліотекар, знаючи про можливість помилок,

спробує всі варіанти пошуку. Як свідчить досвід, користувач не готовий витратити багато часу на пошук.

Погоджуємось із думкою Л. Ф. Трачук [6, с. 70], що електронні каталоги мережі Інтернет мають бути призначені не для фахівців-бібліотекарів, а для масового користувача, оскільки відвідувачі самостійно не в змозі зрозуміти професійної термінології пошукової інструкції, суті назв полів електронного каталогу. Сьогоднішній споживач очікує простоти від пошуку в бібліотечних каталогах, порівнюючи його з пошуком, наприклад, у Google [6, с. 71].

Враховуючи те, що в електронному каталозі наявна значна кількість помилок, Наукова бібліотека УжНУ не відмовилася від традиційних форм пошуку, зокрема від алфавітних і систематичних каталогів. Першочергове завдання книгозбірні – навчати читачів самостійно користуватися як традиційним, так й електронним каталогами. І головне – зробити електронний каталог простим, доступним і зручним у роботі.

Варто пам'ятати, що з наданням віддаленого доступу до ЕК збільшується відповідальність бібліотекарів за якість інформації. Систематичне редагування, виявлення різного роду помилок є основним критерієм якості створюваної бази даних. Певний досвід, набутий у роботі з електронним каталогом, доводить, що редагування каталогу повинно бути систематичним, чітко спланованим та дорученим конкретному виконавцю. А методичні посібники – як перспектива роботи з подальшого уникнення помилок в наповненні ЕК, якісно розроблені досвідченими фахівцями.

Джерела та література:

1. АБТ. Лекція. 4. pdf. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://moodle.dk.rv.ua/pluginfile.php/773/mod_resource/content/1 (дата звернення 26.03.2019).

2. Луцишина Т. Електронний каталог як основний інформаційний ресурс бібліотек ВНЗ Західного регіону України у сучасному веб-просторі. *Вісник Книжкової палати*. 2014. № 4. С. 2–4.

3. Медведь М. М. Про стан впровадження інноваційних технологій у роботу Наукової бібліотеки університету. *Міжнародний науковий вісник*: зб. наук.

пр. / голов. ред. В. Артьомов. Ужгород : Ужгор. нац. ун-т, 2015. Спецвип. 1(10). С. 267–276.

4. Стрішенець Н. Каталог у епоху Google та Amazon. *Бібліотечний вісник* 2010. № 3. С. 16-27.

5. Трачук Л. Електронна бібліографічна продукція на сайтах українських бібліотек. *Бібліотечний вісник*. 2009. № 3. С. 6–11.

6. Трачук Л. Ф. Читачеорієнтованість електронних каталогів обласних універсальних наукових бібліотек України в контексті концепції “Бібліотека 2.0”. *Вісн. Харків. держ. акад. культури*. Вип. 48. 2016. С. 67–76.

7. Швецова-Водка Г. М. Теорія, історія, організація та методика бібліографії: вибр. пр. ; Рівнен. держ. гуманітар. ун-т. Рівне : ПП ДМ, 2011. 495 с.

ПРАКТИЧЕСКИЕ СОВЕТЫ ВО ИЗБЕЖАНИЕ ОШИБОК В ФОРМИРОВАНИИ ЭЛЕКТРОННОГО КАТАЛОГА (НА ПРИМЕРЕ НАУЧНОЙ БИБЛИОТЕКИ УЖГОРОДСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО УНИВЕРСИТЕТА)

Е. Ф. Прохненко, М. С. Яцьків

Аннотация

В публикации рассмотрен процесс создания электронного каталога Научной библиотеки Ужгородского национального университета и поднята проблема наполнения его ключевыми словами. Особое внимание уделено вопросу удобства использования работниками учреждения и ее внешними пользователями созданной системы на практике.

Ключевые слова: Научная библиотека Ужгородского национального университета, электронный каталог, ключевые слова, библиографический поиск, библиографическое описание.

**PRACTICAL ADVICE REGARDING AVOIDING MISTAKES
IN THE FORMATION OF AN ELECTRONIC
CATALOGUE (FOR EXAMPLE OF THE SCIENTIFIC LIBRARY
OF UZHGOROD NATIONAL UNIVERSITY)**

O. Prokhnenko, M. Yatskiv

Summary

The article explores the process of development of the Electronic Catalogue of the Scientific Library of Uzhhorod National University. The authors discuss the problem of catalogue structuring according to the system of keywords. They focused their attention on convenience of catalogue search both for library employees and external users.

Key words: *Scientific Library of Uzhhorod National University, electronic catalogue, key words, bibliographic retrieval, bibliographic description.*